

KÜLLİYAT-I KAVANİN

“SARKİZ KARAKOÇ’UN OSMANLI MEVZUATI DERLEMESİ”

Doç. Dr. AHMET MUMCU

1 — SARKİZ KARAKOÇ*: Bugün her Türk hukukçusunun eli altında bulunan “Sicilli Kavanîn” dolayısı ile, Sarkiz Karakoç adı, hukuk dünyamızda hâlâ yaşamaktadır. Bu zatın Türk hukukuna gerçekten emeği geçmiştir. 1865 yılında İstanbul’da doğdu. Askerî elbisesler terzisi Osgıyan Karakoç’un oğludur. 1893’te İstanbul Hukuk Mektebinden mezun oldu. Sırasıyla Beyrut Ticaret Mahkemesi üyeliğinde, Preveze ve Rodos ticaret mahkemeleri başkanlıklarında, Üsküp Fevkalâde Mahkemesi üyeliğinde, İstanbul ve Beyoğlu sorgu yargıçlığı (istintak hâkimliği) görevinde bulunmuştur. Daha sonra Adliye Vekâleti Arşiv Müdürlüğüne atanmıştır. Bâbıâli Düstur Encümeni Başkanlığını da yapan Karakoç (1910), bu Encümenin ilga edilmesi üzerine Sadrazamlık Müdevvenat-ı Kanuniye Müdürlüğüne getirilmiştir (14.5.1911). Son bulunduğu görev Düyun-u Umumiye Yönetimi Hukuk Müşavirliğidir. Bu görevden ne zaman ayrıldığını ve ölüm tarihi olan 1944 yılına kadar nasıl çalıştığını bilmiyoruz. Karakoç’un iki çocuğu halen Paris’tedirler. Türkiye’de yakınları kalmamıştır. İki çocuğunun adresi de bilinmiyor. Sicilli Kavanîn’i yayınlamayı Karakoç’un kurduğu sistem üzerinde sürdüren Cihan Kitabevi (İstanbul) ilgilileri bile, bu konularda hiçbir fikir sahibi değillerdir.

Karakoç, özellikle mevzuat derlemeleri konusunda, son derece ciddî ve güvenilir yayınlarda bulunmuştur. Tespit edebildiğimiz basılı eserlerinin listesi aşağıdadır;

— Ceza Kanunu-Tahşiyeli, (İstanbul) 1329 (1914), 156 s. 8 Şant Matbaası.

— Harcırah Kanunları. Türkiye Büyük Millet Meclisi tasilâtı dahil olduğu halde 1338 senesi nihayetine kadar kâffe-i tasilât ve

* Sarkiz Karakoç’un yetersiz bir biyografisi için bk.: ÇARK, Y.: Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler 1453-1953, İstanbul 1953, s. 215-217.

müzeyyelâtı havidir. İstanbul 1339 (1923), 28 . 1 s. Cihan Biraderler Matbaası.

— Tahşiyeli Kavanîn. 2 Cilt, İstanbul 1341, Kitaphane-i Cihan. I. Cilt: 4 . 620 s. II. Cilt: 636 s.

— Direktif-Osmanlı ve Türk Mevzuat-ı Hukukiyesi-1935 iptidasına kadar merî ve mütedavil olanları gösterir-Tahlilî, Hecaî ve Tahşiyeli Fihrist. I. 1815-1934 (dahil)-Basan ve Yayan. Cihan Kitaphanesi Sahibi Mihran. İstanbul 1935, 534 . 3 . 4 . 4 s. İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat TAŞ.

— Direktif-Süpleman 1935-1937, (İstanbul) 1938, 224 s . Umumî Tarihi Tahşiyeli mütedavil fihrist 398 s. Acun Basımevi.

— Huzur Kanunları, 3 Cilt. Ankara 1940, (T.C. Adliye Vekâleti Neşriyatından), I. Cilt, 400 s; II. Cilt, 459 s; III. Cilt, 520 s. Yeni Cezaevi Matbaası.

— Pullar ve Kıymetli Evrak, İstanbul 1935.

Y. Çark'ın kitabında kaydedilen "Miftah-ı Kavanîn", "Külliyat-ı Kavanîn-i Cedide" (1913), "Mecmua-i Mukarrerat-ı Temyiziye" (1914), ve "Düstur" (1910) (?) adlı eserleri bulunamamıştır.

Karakoç, "Sicilli Kavanîn"i 1926 yılında yayınlanmaya başlamıştır. 24 üncü cilde kadar (1943) bu külliyat onun tarafından çıkarılmıştır. Seri aksatılmamış ve Cihan Kitabevi çeşitli hukukçulardan yararlanarak külliyatı 51 inci cilde kadar (1970) getirmiştir.

2 — KÜLLİYAT-I KAVANİN: Karakoç'un kanımızca en büyük eseri olan "Külliyat-ı Kavanîn" basılmamış olarak Türk Tarih Kurumu Kitaplığında bulunmaktadır. Bugüne kadar Türk hukuk ve tarih dünyasında bilinmeyen bu yazmayı çok ana çizgileriyle tanıtmaya çalışacağız.

A- Karakoç bu derlemeye şu adı vermiştir:

Külliyat-ı Kavanîn

Kavanîn ve Nizamat ve Feramîn ve Beravat ve İradat-ı Seniyye ile Muahedat ve Umuma Ait Mukavelâtı Muhtevîdir

Karakoç Sarkiz

Mülga Bâbîâlî Düstur Encümeni Reisi ve Müdevvenat-ı

Kanuniye Müdür-ü Sabıkı

Bu ibareler kartonlara bastırılmış ve bütün dosyaların başına konulmuştur.

B- Derleme 39 × 29 cm. boyutunda kırk büyük dosyadan ibarettir. 1517-1908 yıllarını kapsamaktadır. Ayrıca aynı boyutlarda beş cilt hecaî ve beş cilt tarihî fihrist de derlemeyi tamamlamaktadır. Böylece eserin tamamı elli cilde ulaşmaktadır. Dosyalar siyah bez ciltlidir. Zamanın tahribinden korunmuştur ve iyi durumdadır.

Bu büyük derlemeye Karakoç tarafından ne zaman başlandığı ve ne zaman bitirildiği bilinmemektedir. Derleme, 1961 yılında, Başbakanlık adına, Müsteşar Hilmi İncesulu tarafından Türk Tarih Kurumuna "ilmî olarak neşri" şartıyla başlanmıştır. Eserin, Başbakanlığa ne yolla geldiği de belli değildir. Ancak, bazı dosyaların içinde eski başbakanlardan Refik Saydam'ın adını taşıyan kartlar bulunduğu göre, herhalde, onun başbakanlığı sırasında elde edilmiş sayılabilir.

a) Ana Dosyalar

Derleyici, dosyalara koyduğu mevzuatta tarih sırası izlemiştir. Mevzuatı ya kendisi, çok güzel ve okunaklı bir rık'a yazısı ile kâğıtlara geçirmiş, ya da ferman, yazma, basılı kitap gibi belgeleri aynen, büyük bir itina ile dosyalara koymuştur. Bazen de basılı kitap, gazete gibi kaynaklardan kestiği sayfaları kâğıtlara yapıştırmıştır. Dosyalara koyduğu bütün kopyalara veya kesip yapıştırdığı mevzuata, kaynak atfını yapmayı ihmal etmemiştir. Bazı orijinal ferman ve yazmalara da nereden alındığını belirten notlar koymuştur. Belgelerde sıra numarası yoktur.

Dosyalar aşağıda belirtilen zaman parçalarını kapsamaktadırlar:

1 inci Dosya	1517-1726	11 inci Dosya	1861-1863
2 nci "	1726-1807	12 nci "	1863-1865
3 üncü "	1807-1833	13 üncü "	1865-1867
4 üncü "	1833-1839	14 üncü "	1867-1869
5 inci "	1839-1844	15 inci "	1869-1870
6 ncı "	1844-1849	16 ncı "	1870-1871
7 nci "	1849-1854	17 nci "	1871-1872
8 inci "	1854-1857	18 inci "	1872-1873
9 uncu "	1857-1860	19 uncu "	1873-1874
10 uncu "	1860-1861	20 nci "	1874-1876

21 inci Dosya	1876-1878	31 inci Dosya	1890-1891
22 nci "	1878-1879	32 nci "	1891-1893
23 üncü "	1879-1880	33 üncü "	1893-1895
24 üncü "	1880-1881	34 üncü "	1895-1896
25 inci "	1881-1882	35 inci "	1896-1899
26 ncı "	1882-1883	36 ncı "	1899-1901
27 nci "	1883-1885	37 nci "	1901-1903
28 inci "	1885-1887	38 inci "	1903-1906
29 uncu "	1887-1888	39 uncu "	1906-1907
30 uncu "	1888-1890	40 ncı "	1907-1908

Yazar, her dosyanın başındaki basılı kartona, o dosyanın içindeki belgelerin birinci ve sonuncusunun tam tarihlerini koymuşsa da, derleme pek çok elden geçtiği için, belgelerin bu sırası bazı dosyalarda bozulmuştur. Bu nedenle okuyucuyu şaşırtmamak için yalnız yılları yazmakla yetindik.

Bu kırk dosyanın içinde ortalama olarak 35.000 belge bulunmaktadır.

b) Fihristler:

—*Fihrist-i Hecaî*: Bu fihristte bütün belgeler, kavramlara göre tasnif edilmişlerdir. Bu tasnif, gerek Düsturlar'daki, gerekse Sicilli Kavaninler'deki tasnifin aynıdır. Beş dosyalık Hecaî Fihristin kapsamı şöyledir:

- 1 inci Dosya AB-AYVALIK (Yaprak 1-322)
- 2 nci Dosya BAB-I DEFTERİ - HAYVANAT-İ EHLİYYE
(Yaprak 323-613)
- 3 üncü Dosya HAMAMHANE (خ) - ZARAR VE ZİYAN (ض)
(Yaprak 614-883)
- 4 üncü Dosya TABUR (ط) - MECİDİYE (Yaprak 884-1156)
- 5 inci Dosya MUHAREBAT - YIYECEK (Yaprak 1157-1445)

Bu Fihristin yaprakları sonradan numarator ile numaralanmıştır. Hepsi 1445 yapraktır.

—*Fihrist-i Tarihi*: Bu Fihristte, esas dosyalarda bulunan belgeler, tarih sırasıyla düzenlenmiş, bazı belgelerin nereden alındıkları da, itinayla, çizili sütunlarda gösterilmiştir. Tarihi Fihrist'in kapsamı da şöyledir:

- 1 inci Dosya 1451-1836 (Yaprak 1-171)
- 2 nci Dosya 1836-1862 („ 172-416)
- 3 üncü Dosya 1862-1877 („ 417-471'den sonrası numaralanmamış)
- 4 üncü Dosya 1877-1890 (Numaralanmamış)
- 5 inci Dosya 1890-1908 “23 Temmuzda Biter” (Numaralanmamış)

Görüldüğü gibi sonradan yapılan numaralanma eksiktir. Bu Fihristte, bazı sütunların üzerine sonradan düzeltme niteliğinde ekler yapılmış, bunların bir bölümü ise buldukları yerlerden düşmüşlerdir.

D- ESAS DOSYALARIN MUHTEVASI:

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı gibi, Karakoç'un derlemesi, Osmanlı Devletinin tüm mevzuatını kapsamına almamaktadır. Çünkü:

a) Derleme, Devletin kuruluşundan 217 yıl sonra başlamaktadır. Birinci Dosyada II. Mehmet devrine ait birkaç belge, özellikle Fatih Kanunnâmesi, istisnadır. Derleme esas olarak 1517 tarihinden başlatılmıştır.

Derleme, 23 Temmuz 1908 tarihinde sona ermektedir. Böylece, takriben 14 yıllık mevzuat da, dosyalarda mevcut değildir.

b) Külliyyat-ı Kavanîn'in 1517-1908 yılları arasında ısdar edilen mevzuatı da tam olarak içine aldığı söylenemez. Zira, Birinci Dosya 209 yıllık bir devreyi (1517-1726), İkinci Dosya 81 yıllık bir devreyi (1726-1807), Üçüncü Dosya 26 yıllık bir devreyi (1807-1833), Dördüncü Dosya ise 6 yıllık bir devreyi (1833-1839) kapsamaktadır. 1839 (Tanzimat) yılından sonra başlayan Beşinci Dosyadaki belgeler beş yıllık bir devreye aittir. Daha sonra, dosyaların içindeki belgelerin zaman bakımından kapsamı küçülmektedir. Örneğin, 1860 yılından sonraki (10 uncu Dosya) belgeler, birer-ikişer yıllık devreler halinde, her dosyanın kapsamını oluşturmaktadırlar.

c) Böylece, Karakoç Derlemesinin 1839 yılından sonrası için tam sayılabilecek bir mevzuat toplaması olduğunu belirtmek gerekir. Ancak, 1839-1908 devresinde de gözden kaçan bazı ufak-tefek mevzuatı Karakoç'un kaydetmemiş olması mümkündür. Şu duruma göre, 1517-1839 arasını kapsayan mevzuat yalnız dört dosya içindeyken, 1839-1908 arasındaki mevzuat 36 dosyada bulunmaktadır. Bunun da nedeni şudur: Bilindiği gibi, 1831 yılına kadar, Osmanlı Devletinin

mevzuatı resmen yayınlanmıyordu. Bu tarihten sonra, II. Mahmut'un himmetiyle çıkarılmaya başlanan Takvim-i Vekayi sayesinde, resmî mevzuat, oldukça derli toplu biçimde kamu oyuna duyurulmaya başlandı. Daha önceleri bu konuda, genel bir yayınlama yoktu. Kanunnâmeler, İrade-i Seniyyeler, Beratlar vs. yalnız ilgili kişi ve kurumlara gönderilirdi. Devlet Merkezinde ısdar edilen bu mevzuatın asılları veya suretleri gerçi, depolarda saklanır, bir bölümü de, başta Mühimme Defterleri olmak üzere sayıları onbinleri bulan türlü türlü adlı defterlere kaydedilirdi. Başbakanlık Arşivi'nde (Hazine-i Evrak'ta) bulunan bu defter ve belgeleri tek tek inceleyip, 1831 yılına kadar ısdar edilen mevzuatı toplamak, şüphesiz Sarkiz Karakoç'un gücü dışındaydı. Bu nedenle Karakoç, sözü geçen 322 yıllık devrede ısdar edilen mevzuatı şu yollarla toplamaya çalışmıştır:

(i). Osmanlı Devletinin kabul ettiği uluslararası hukukla ilgili antlaşmaları, Aristarchi, Testa, Noradounghian, Martens gibi pek ünlü türlü basılı eserlerden toplamıştır.

(ii). Özellikle zimmî uyuşmaları ilgilendiren çeşitli ferman, berat vs. gibi belgeleri, büyük bir titizlikle, Rum ve Ermeni patrikhaneleri depolarından derleyerek, önemli manastır arşivlerinden toplayarak dosyalara koymuştur. Bunlar arasında orijinal fermanlar dahi bulunmaktadır.

(iii). Devletçe ısdar edilen çeşitli kanunnâmeleri ya orijinal yazma eser olarak, ya da kopya ederek dosyalara koymuştur.

(iv). Bu yollar dışında çeşitli vesilelerle gördüğü, bulduğu belgeleri de aynen, ya da kopya ederek Derlemeye almıştır.

İlk iki dosya içinde böylece, Manastırlar ve Patrikhaneler arşivlerinden alınan belgeler, antlaşmalar, ferman fotoğrafları, Sultan I nci Ahmet'in Arazî Kanunları (Yazma Eser), başka bazı kanunnâmeler (örneğin 1222 tarihli bir Donanma-i Hümayun Kanunnâmesi - Yazma Eser, 2 nci Dosyada) çoğunluğu oluşturmaktadır. Üçüncü Dosyadan sonra, basılı mevzuat ağırlık kazanmaya başlamakta, Kutsal Yerlerle ilgili fermanlar, basılı askerî nizamnameler, çeşitli mevzuat, Dördüncü Dosyaya kadar gelmektedir. Beşinci Dosyadan itibaren Takvim-i Vekayilerden kesilen mevzuat, basılı kanun, nizamname gibi ayrı yayınlanmış kitap ve kitapçıklar, yabancı şirketlerin ana sözleşmeleri, gazete ve dergilerden kesilmiş türlü kupürler, basılı eserlerden alınan formlar, derlemede ön plâna geçmeye başlamaktadır. Yedinci Dosyadan itibaren basılı mevzuat (gene çeşitli

gazete, dergi ve eserlerden alınmışlardır), daha ayrıntılı ve fazla olarak dosyaları doldurmuştur. Ancak, arada, Karakoç'un el yazısı ile kopya ettiği başka belgeler gene de göze çarpmaktadır. Heyet-i Vükelâ kararları gibi.

27 nci Dosyadan itibaren belgelere, Türk harfleriyle "Hazine-i Evraktaki kaydına uygundur" mührü, Fevzi, A. Reşat veya K. Kızılırmak imzaları konulmuştur. Bazı belgelere ise "Hazine-i Evrak ile alâkası yoktur" mührü basılmıştır. Birkaç belgede ise "Yazıldı" kayıtları görülmektedir. Birkaç belgenin ise Türk harflerine çevrilmiş kopyaları da göze çarpmaktadır. 27 nci Dosyadan sonra, herhalde Başbakanlığın isteği üzerine, dosyalardaki belgelerin Arşiv'deki orijinaleri ile karşılaştırıldığı anlaşılıyor. Ancak bu arada, belgelerin düzeni karışmıştır. Hele 27, 30 ve 32 nci dosyalar çok dağınık durumdadırlar.

E- SONUÇ:

Bu büyük derlemenin bastırılması son derece pahalı ve uzun vadeli bir iştir. Gerekli ekip çalışması yapıp, eser bastırılıncaya kadar, araştırmacıların Türk Tarih Kurumu Kitaplığına gelerek inceleme yapmaları zorunludur. Bu nedenle bir kolaylık sağlanması bakımından şu öneride bulunulabilir:

a) Özellikle 1839 yılından sonraki zamanlarla ilgili olup derlemeye konulan mevzuatın büyük bir bölümü Düsturlar'da ve Takvim-i Vekayiler'de yayınlanmıştır. Ancak ayrıntılara ilişkin mevzuatı, bazı kararları, şirket sözleşmelerini, imtiyaz belgelerini incelemek isteyenler için bu derlemeye başvurulması tavsiye edilebilir.

b) 1517/1839 devresinde yer alan mevzuat, özellikle zimmi uyrukların hukukî ve sosyal durumlarını incelemek isteyenler için yararlıdır.

Fakat, bu değerli derleme, şüphesiz, yukarıda belirtilen konular dışında da her araştırmacıya ışık tutacak niteliktedir. Uzun bir çalışma ile, dosyalardaki orijinal belge ve eserlerin ayıklanıp ayrı ayrı tanıtılması, fihristlerin kontrolü ve gerekirse dikkatli bir inceleme sonucu Tarihî Fihrist'in yayınlanması düşünülebilir. Ancak bu da bir ekip çalışması ile gerçekleşebilir. Bu nedenle, Külliyyat-ı Kavanin çok değerli, büyük bir eser olmakla birlikte, bugün için ondan yararlanma imkânları ne yazık ki, oldukça sınırlıdır.

